

POMLUVY A PRAVDY

K svým sedmdesátinám si Jan Pilař vydal v nakladatelství Čs. spisovatel, které diriguje, vzpomínku "Má cesta do nakladatelství". Údiv nad objektivitou této práce začíná již na záložce při čtení jeho životopisu. Svou činnost v agrárním deníku Venkov za války zcela zamlčuje. Píše o ní: "Pracoval jako úředník a po roce 1945 se věnoval novinářské práci".

Nehodláme se zabývat Pilařovou samolibou výpovědí, v níž se sám pasuje na nejvýznamnějšího českého nakladatele, a všimneme si jen míst, kde pomlouvá a útočí na svého předchůdce v nakladatelství Ladislava Fikara, který byl odtud vypuzen komunistickou stranou po roce 1956. Uvádí zcela zkreslené informace o Fikarových básních, v kterých se to prý "hemžilo zdobnělinami, františkánskou pokorou a hezkými slovíčky...Vyznavačský postoj s přemírou nekontrolovatelných emocí zůstal Fikarovi i do pozdějších let..." Jen ztěžší může právě Pilař, autor eklektických neosobitých veršů, posoudit, v čem tvořily Fikarovy básně skutečné novum v české poesii. Fikar tu, třebaže zemřel tak předčasně, vytvořil svými dvěma sbírkami Samotín a Kámen na hrob trvalé hodnoty, ať se Pilař a podobní jakkoliv snaží toto dílo zmlčet i pomluvit.

Významné je, jak líčí Pilař období po 2. sjezdu spisovatelů v roce 1956. Ladislav Fikar, ředitel nakladatelství, musel tehdy svou práci přerušit a opustit nakladatelství, když mu připsali k tíži vydání Ortena a Halase s Grossmanovými předmluvami, Škvoreckého a řadu dalších titulů, z nichž ovšem mnohé - například i Hrabal - byly zlikvidovány. Pilař se představuje jako záchránce nakladatelství Čs. spisovatel, kdežto Fikar prý tehdy "podléhal nekriticky destrukčním snahám ve spisovatelské obci, kde se Unorem potlačení představitelé spiritualistických, existencialistických i antisocialistických proudů znovu pokoušeli vniknout do arény...Přihlásil se k těm, kdo prováděli nesmiřitelnou čistku v "Augiášově chlévě" české literatury...Hrubín i Seifert mi prozradili, že redigoval jejich příspěvky, které pronesli na 2. sjezdu".

Pilař tu smíchal několik výmyslů a pomluv dohromady. Pravda je však jednoduchá. Fikar stál jistě na stejné straně jako Seifert. Šlo tehdy o očistný, obrodný proud. Na druhé straně se šikovali obhájci starých dogmat, stalinských - Kopecký, Štoll, Taufer, poslušně konající služby nejnižší v tehdejší boji proti tzv. revizionismu a liberalismu. K těmto činitelům patřil i Pilař. To on odsoudil v Literárních novinách Seifertovo známé vystoupení, to on vyřadil desítky rukopisů a knih nakladatelství Čs. spisovatelů, to on rozhodující měrou sehrál koniášovskou roli. Proto také v roce 1968 opustil nakladatelství, i když ovšem dostal funkci významnou; nikdo se mu nemstil. Vrátil se však po roce 1969, když byl z nakladatelství opět vyštván Fikar, a v období tzv. konzolidace se se svými tehdejšími kumpány Skálou, Humlerem, Vyhlídalem a Florianem podílel na novém, ještě rozsáhlejší decimování české literatury. Dával do stoupy hotové knihy /např. Teige/, likvidoval vysazená díla, rušil autorské smlouvy. Sešel se po srpnové okupaci na stejné platformě se svými spolubojovníky z roku 1956-Štollem, Taufrem, Skálou a dalšími.

Takové byly cesty tohoto muže do nakladatelství.

N A Š V Ě S T K Á C H ...

"Naše nesmírné možnosti ve všech sférách života. Má snad nějaká jiná země takové možnosti?"

"Káš lid je nyní velmi vzdělaný a má hodn. vědomostí, patří snadk těm národům světa, které jsou nejvíce vzdělané a nejvíce toho vědí".

M. GORBAČOV, 12.ledna 1988

KREV SVOBODY

Poesie je "krví svobody" domýšlel její posláním František Halas. A dal jí tím i společenskou dimenzi, neboť její svoboda se může uskutečňovat jen v lidském společenství. Ze všech umění patrně právě poesie podává nejvlastnější obraz světa, zní jeho bezprostředním hlasem. Pokud se ovšem nedá zmást ideologickými postuláty a vyslovuje člověka svého času ze všech stran ohrožovaného v základní existenci, člověka připravovaného o ~~svobodu~~, o možnosti tvůrčího myšlení a činů, ale i člověka nikdy se nevzdávajícího a nerezignujícího na lidskost.

Ve světě dvacátého století se mění základní struktury společností i života. Aniž k tomu potřebují revoluce, fanfáry a proklamace, usilují některé demokracie světa o reformu dosavadního společenského řádu. Děje se to bez nočních ohňů, na nichž kdysi hořely knihy, bez koncentračních táborů, bez fascinujících krveprolití. Konání všední a namáhavé i pozvolné, protože se samo vydává na pospas otevřeným diskusím a přivádí své stoupence i k neshodám a omylům. Demokraté hledají svou cestu a není to jednoduché a bez nesnází. Jejich úsilí však směřuje k demokracii jako k nejlepšímu způsobu života, jako ^{nej}nejlidsštější alternativě diktatury, jako ^{nej}nejúčinnější způsobu vlády, jež musí být stále zdokonalována a zlidšťována.

T.G.Masaryk formuloval kdysi demokracii takto: "Demokracie není jen forma státní, není jen tím, co je napsáno v ústavách; demokracie je názor na život, spočívá v důvěře v lidi, v lidskost a v lidství, a není důvěry bez lásky, není lásky bez důvěry. Řekl jsme jednou, že demokracie je diskuse. Ale pravá diskuse je možná jen tam, kde si lidé navzájem důvěřují a poctivě hledají pravdu". 157/

V nových demokraciích se rozšiřují lidská práva, někdy až tak daleko, že se to zdá nebezpečné pro samu existenci demokracie. Zvýrazňuje se a realizuje sociálnost společnosti, omezuje se moc byrokratického státního aparátu ve prospěch institucí samosprávných a lidových, ~~Demokratická~~ ^{Demokratická} se zasahovat do oblasti svobodných lidských konání. Začínají se hledat i způsoby, jak spravedlivě rozdělovat a využívat bohatství země, která patří všem lidem a bez výsad, třebaže uhranutí totální kolektivizací a socializací stále ještě zatemňuje myšlení mnohých, především těch, kteří si rozdělují svět na sféry kapitalismu a socialismu, ačkoliv dělící čáry vedou nyní již po jiných vrstevnicích.

Nové cesty se teprve hledají, jsou na prahu a jejich cíl je dosud v nedohlednu. Svoboda politická, svobody člověka a jeho práv i demokracie jako základ lidského soužití nenalezly zatím všude svou adekvátní formu v hospodářské oblasti, třebaže se tu vychází ze správného trojjetného modelu o uspořádání ekonomického života ve státním, družstevním a osobním tvůrčím podnikání. Nebude to cesta "reálného socialismu", jenž dosáhl stavu naprosté irrationality a prokázal svou netvořivost a žel i nehumánnost. Ani minulost starého světa bohatých a chudých, mocných a

bezprávných, který odchází z času dějin. Třetí alternativa je patrně nejbližší alternativou ~~xxxix~~ lidstva: demokracie politická i hospodářská ubírající se k humanismu, sociální spravedlnosti a svobodě. Nekáže o své jedinečnosti a samospasitelnosti, je si vědoma ~~svých~~ nedostatků, ale ví o své nepřekonatelné přednosti - chce sloužit životu a člověku na tomto světě.

Jaký je úděl poesie v tomto světě přechodu, nesrozumitelném a krutém, ubíjejícím jednotlivce i celé národy, v němž se proti sobě zdvihají odpalovací rampy raket s atomovými náložemi? Ale i ve světě nové naděje v lidsější budoucnost?

Poesie pulzuje tragikou světa. Je pronásledována i vyhlazována státními i stranickými mašinériemi, za Hitlera, za Stalina i za jiných diktátorů, jde opět na popravistiště, množí se nedůvěra k jejím slovům, obrazům a imaginaci, i sami básníci ji opouštějí - a přece si dokáže uchovávat svůj vnitřní svobodný svět.

Skutečná poesie vnímá svět, v němž byl odlišťen i člověk, je svědkem velikého vyliďňování a antihumanismu. Jednostranné mocichtivé myšlení ovládá státy, strany, lidi. Totalitní ideologie jedné pravdy, jedné moci, jednoho státu, jednoho myšlení a konání!

A svoboda v tomto světě? Ještě nikdy nestála nad propastí tak blízko jako na konci dvacátého věku. Ohrožena v základech ve všech částech světa přežije rok 2000? Stala se jen útulkem pro lidi vyhnané ze života, asylem, vnitřní emigrací, obydlím bezmocných a přejemáných? Potřebují ji lidé vůbec ještě k svému životu?

Co v této chvíli současného světa s poesií? Má právo existovat? Nepřežila se již, není luxusem, bez něhož se člověk obejde? Není zbytečná a nicotná?

Lze podat mnoho odpovědí, ale jen jedna je nejbližší pravdě:

Ne, nikoliv! Poesie žije stále, je trvalá jako přírodní živel, ~~xxxix~~ plyne ~~xxxix~~ jak vzduch země a existuje jako lidskost, jež činí člověka člověkem. Poesie dvacátého věku vláčená po temnicích, stojící na pranyřích, haněná a pronásledovaná, umlčovaná mocí a často i neslyšená těmi, k nimž mluví a z jejichž myslí i srdcí vyvěrá, obrací se k svědomí světa: A přece jsem! A přece trvají i pravda, demokracie, svoboda, a přece žije i krása!

Poesie soudí nelidskost hluboko v sobě ochraňujíc člověka a jeho volnost, hájí sebe a v sobě i právo lidsky žít. Bezmocná, neboť se opírá jen o sílu svého slova, ale je to síla, před níž se chvějí všichni diktátoři světa.

JAN SVOBODA